

Έκδοση στην Ελληνική γλώσσα του *Ιππότη με δέρμα τίγρη* του Σότα Ρουσταβέλι

του Γεώργιου Ι. Γρηγοριάδη

Πρόσφατα ύστερα από 42 χρόνια μετά την αποπεράτωση της μετάφρασης στην ελληνική γλώσσα του μεσαιωνικού γεωργιανού έπους του Σότα Ρουσταβέλι στην Αθήνα πραγματοποιήθηκε η έκδοση της.

Την 6η Δεκεμβρίου 2016 στην αίθουσα εκδηλώσεων της Εθνικής Βιβλιοθήκης του Κοινοβουλίου της Γεωργίας στην Τυφλίδα με μεγάλη επιτυχία έγινε η παρουσίαση της ελληνικής μετάφρασης του ποιήματος του Σ. Ρουσταβέλι «Ο Ιππότης με δέρμα τίγρη». Αυτή είναι η πρώτη και η μόνη αυθεντική μετάφραση στα Ελληνικά που πραγματοποίησε ο Εμμανουήλ (Μανώλης) Μηταφίδης κατά τη διάρκεια 1966-1974. Θα ακολουθήσουν παρουσιάσεις αυτής της μετάφρασης και στην Αθήνα.

Η προϊστορία της έκδοσης αυτού του βιβλίου που χρειάστηκε σχεδόν μισό αιώνα για να γίνει έχει ως εξής:

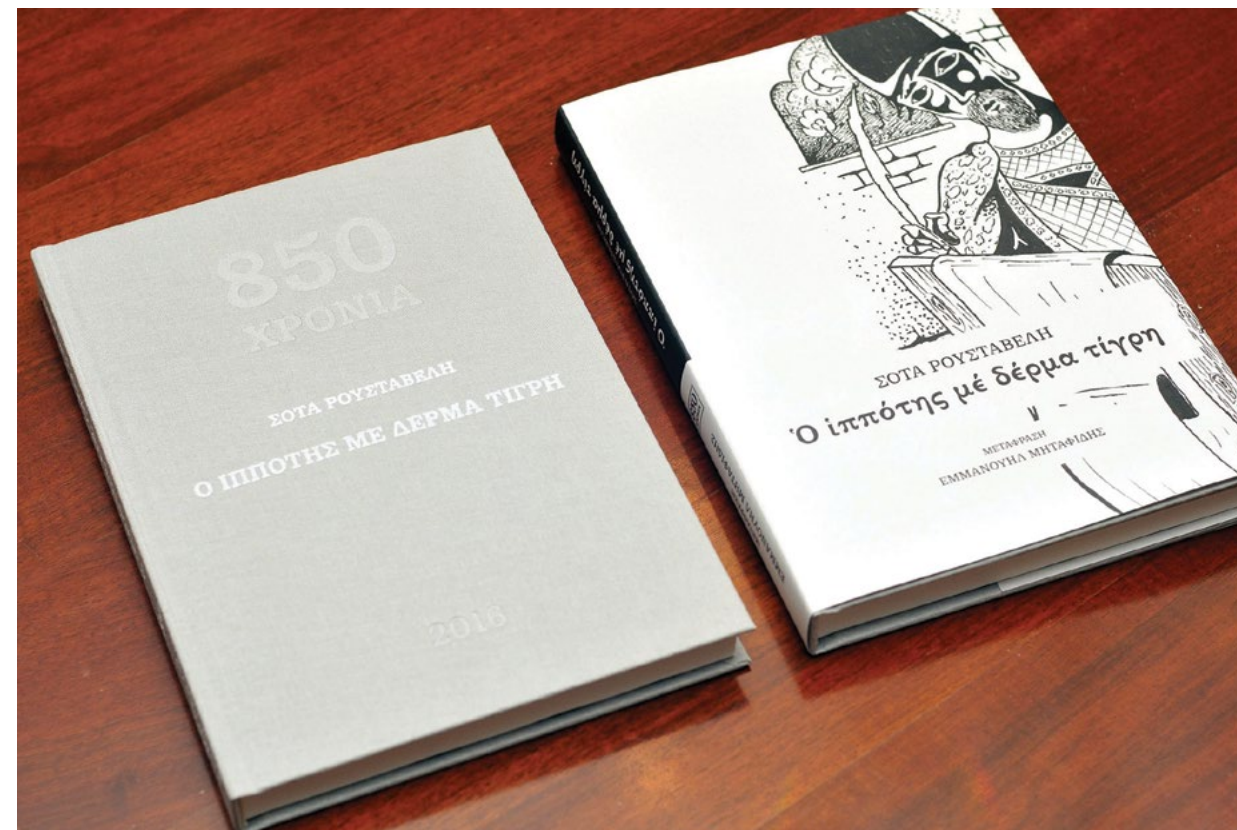
Το 1966, με αφορμή την επέτειο 800 χρόνων από τη γέννηση του μείζονος Γεωργιανού ποιητή Σότα Ρουσταβέλι (1172-1216), αναζητούσαν στη Σοβιετική Ένωση και άλλες σοσιαλιστικές χώρες έναν ειδικό, ο οποίος θα μπορούσε να αναλάβει τη μετάφραση

στη νεοελληνική γλώσσα του έπους «Ο ιππότης με δέρμα τίγρη» (τέλη του 12ου ή αρχές του 13ου αιώνα) που συχνά χαρακτηρίζεται ως εθνικό ποίημα της Γεωργίας.

Αυτή η έρευνα οδήγησε στην πόλη Σουχούμι, στον καθηγητή Μανώλη Μηταφίδη ο οποίος ασχολήθηκε με το έργο της μετάφρασης του ποιήματος οκτώ ολόκληρα χρόνια.

Ο ίδιος ο μεταφραστής έγραφε:

«Το ποίημα είναι μεταφρασμένο σε όλες τις γλώσσες των δημοκρατιών της Σοβιετικής Ένωσης και σ' όλες σχεδόν τις Ευρωπαϊκές και πολλές Ασιατικές γλώσσες. Ελληνική μετάφραση ως τώρα δεν υπήρξε και ανέλαβα τη μετάφραση, ύστερα από επίμονες παρακλήσεις γνωστών, αν και σ' όλη μου σχεδόν τη ζωή καταγινόμουν με μεταφράσεις δραμάτων, τραγουδιών, άρθρων, σχολικών βιβλίων, ποιημάτων και λογοτεχνικών έργων. Είχα πάρα πολύ αγαπήσει το ποίημα του Ρουσταβέλι στη ρωσική μετάφραση του Κ. Μπαλμόντ. Η έναρξη της μετάφρασης οφείλεται σ' ένα φίλο, τό Β. Γ. Γβασάλια, καθηγητή του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου του Σουχούμι, οδηγού της προπαγανδιστικής ομάδας της Διδακταλικής λέσχης, η οποία στις παραμονές του ιωβηλαίου του ποιήματος

(1966) επισκεπτόταν τις πόλεις και τα χωριά και γνώριζε τις εθνότητες του τόπου με το ποίημα του Ρουσταβέλι, έχοντας μεταφράσει στα ρωσικά, απχάζικα, αρμενικά κ.α. Ο ίδιος, στην προσπάθειά του αυτή, με παρακαλούσε να μεταφράσω περικοπές από το ποίημα στη νεοελληνική για τον ελληνικό πληθυσμό της δημοκρατίας, περί τα 200 τετράστιχα.

Αργότερα ο διευθυντής του Ινστιτούτου της ανατολικής φιλολογίας της Ακαδημίας της Γεωργίας καθηγητής Σ. Γ. Καουχτσισβίλι (ελληνιστής) επαίνεσε τη μετάφραση και μου πρότεινε να εξακολουθήσω για την όλη μετάφραση, στην οποία μεγάλη και αμέριστη βοήθεια με έδωσε ο σ. Τσατσανίτζε Β. Ι.

Χωρίς να έχω την ιδέα ότι μπόρεσα να μεταφέρω στην ελληνική όλο το μεγαλειώδες έργο του Ρουσταβέλι, θα θεωρούσα τον εαυτό μου

ευτυχί αν το έργο μου αυτό θα βοηθήσει το ελληνικό κοινό να γνωριστεί με το μεγάλο ποιητή του φίλου Γεωργιανικού λαού».

Ο Μηταφίδης συνεχίζει: «Στη δημιουργία του Ρουσταβέλι ο ελληνικός πολιτισμός που ερχόταν από τη Δύση, συγχωνεύτηκε με τη φιλοσοφική και λογοτεχνική σκέψη της Αραβίας και της Περσίας που ερχόταν από την Ανατολή».

Η κύρια ιδέα, που αποτελεί τη βάση στο ποίημα του Ρουσταβέλι, είναι η αιωνιότητα και ο θρίαμβος του καλού και το πρόσκαιρο και ο περαστικός χαρακτήρας του κακού. Οι ήρωες του Ρουσταβέλι αγωνίζονται για το καλό, σαν όρο της ευτυχίας. Το κακό πάντοτε νικείται στο τέλος της πάλης και η δύναμη της ευτυχίας μετριέται με τη δύναμη των υπερνικηθέντων δεινών».

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Λίγα λόγια για τον μεταφραστή. Ο Μανώλης Μηταφίδης γεννήθηκε την 30η Δεκεμβρίου 1893 στην Αρτάκη του Μαρμαρά. Ο πατέρας του Θεόδωρος Μηταφίδης ήταν μεγαλέμπορος, με δραστηριότητα στην οινοποιία και μεταξουργία καθώς είχε και επιχειρήσεις στη Ρωσία - ήταν δήμαρχος της Αρτάκης και το όνομά του ήταν καταγεγραμμένο στο βιβλίο αρχόντων Ελλήνων, οι οποίοι διέμεναν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η μητέρα του λεγόταν Ελένη το γένος Γούνναρη.

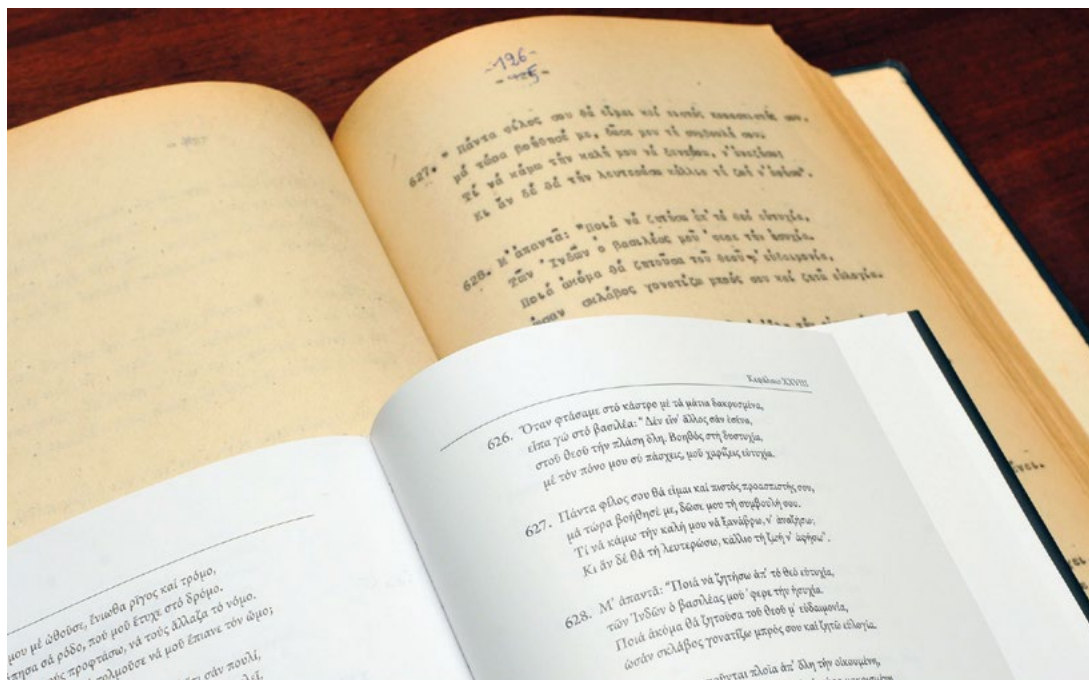
Ο Μανώλης Μηταφίδης αποφοίτησε με άριστα από το Ζωγράφειο Λύκειο της Κωνσταντινούπολης, το οποίο κατά την περίφημη περίοδο των μεταρρυθμίσεων του 19ου αιώνα συγκαταλεγόταν μεταξύ των καλύτερων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων της Ευρώπης. Γνώριζε άπταιστα εκτός της ελληνικής, τη γαλλική, τουρκική, λατινική και την αρχαία ελληνική, μελετούσε δε τον Όμηρο και την ελληνική λογοτεχνία. Αφιέ-

ρωνε πολύ χρόνο στην ενασχόληση του με τη μουσική, την ποίηση και τη ζωγραφική. Μετά το Λύκειο δούλεψε σε μια γαλλική τράπεζα στην Κωνσταντινούπολη.

Το 1913, στην ηλικία 20 ετών, για να αποφύγει τη στρατιωτική θητεία στον οθωμανικό στρατό μετέβη στην Οδησό, όπου δραστηριοποιούντο ως έμποροι οι θείοι του. Στην Οδησό ασχολήθηκε σοβαρά με την εκμάθηση της ρωσικής γλώσσας την οποία έμαθε πολύ καλά και χωρίς την ελληνική προφορά.

Λόγω βαρείας ασθένειας του πατέρα του το 1915 ο Μανώλης Μηταφίδης αναγκάστηκε να επιστρέψει στην Κωνσταντινούπολη. Εκεί άρχισε να ασχολείται με τη μετάφραση από τα ρωσικά στα ελληνικά των έργων μεγάλων Ρώσων κλασικών, όπως ο Τσέχοφ, ο Τουργκένιεφ κ.α., και να τα δημοσιεύει στις τοπικές ελληνικές εφημερίδες.

Η παλιά και η καινούρια έκδοση του "Ιππότη με δέμμα τίγρη"

Αργότερα, επέστρεψε στη Ρωσία, αρχικά στην Οδησό και κατόπιν εγκαταστάθηκε στην πόλη Σουχούμ την Αμπχαζία, όπου συνέχισε το μεταφραστικό και διδασκαλικό του έργο, αναλαμβάνοντας και τη διοίκηση του εκεί ελληνικού σχολείου.

Εν τω μεταξύ παντρεύτηκε το 1922 την Ελισάβετ Κοκκά που προερχόταν από την Τραπεζούνα με ρίζες από την Κρώμνη.

Ο Μανώλης Μηταφίδης υπήρξε μια χαρισματική προσωπικότητα, είχε συνεισφέρει σημαντικά στην εκπαιδευτική και την πολιτιστική ανάπτυξη των Ελλήνων της περιοχής, βοηθώντας τον ελληνικό πληθυσμό να γνωρίσει τη ρωσική λογοτεχνία και ποίηση και παράλληλα τους Ρώσους να γνωρίσουν την ελληνική. Ως διευθυντής ελληνικού σχολείου περιέβαλλε πάντα με ιδιαίτερη φροντίδα τους νέους εκπαιδευτικούς στην εξέλιξή τους. Οι δάσκαλοι, μαθητές αλλά και οι απλοί πολίτες αντιμετώπιζαν τον Μανώλη Μηταφίδη με ιδιαίτερο σεβασμό και αγάπη.

Ετσι, όταν η κόρη του Ελένη έδινε εισαγωγικές εξετάσεις στην Ιστορία στο Κρατικό Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ο πρόεδρος της εξεταστικής επιτροπής, στρεφόμενος προς τους εξεταστές, είπε: «Αν αυτό το κορίτσι είχε ζήση κάτω από την ίδια στέγη με τον Εμμανουήλ Θεοδοροβίτς, μπορείτε, χωρίς να την εξετάσετε, να τη βαθμολογήσετε με «άριστα».

Ο Μανώλης Μηταφίδης συμμετείχε ενεργά στις εργασίες του Ελληνικού θεάτρου του Σουχούμ ως μεταφραστής των θεατρικών έργων, σκηνοθετώντας έργα της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας.

Έγραψε αρκετά άρθρα στην ελληνική εφημερίδα της Αμπχαζίας «Κόκκινος καπνός» (Κόκκινος καπνεργάτης).

Μετά το κλείσιμο των ελληνικών σχολείων το 1938, ο Μανώλης Μηταφίδης πήρε μετάθεση σε ρώσικο σχολείο ως διευθυντής. Με την έναρξη του πολέμου Γερμανίας-ΕΣΣΔ το 1941, σταμάτησαν τους Έλληνες από τις δουλείες στην πόλη και ο Μηταφίδης αναγκάστηκε να φύγει στο χωριό Αζάντα να δουλέψει ως λογιστής.

Το 1949 - τη χρονιά της εξορίας των Ελλήνων από τη Μαύρη θάλασσα στο Καζαχστάν αναγκάστηκε να εξοριστεί με την οικογένεια του στο Καζαχστάν. Η πλούσια βιβλιοθήκη που είχε, την άφησε για φύλαξη στους γείτονες, αλλά μετά το γυρισμό από την εξορία πίσω στο Σουχούμι το 1956 ανακάλυψε ότι η βιβλιοθήκη χάθηκε για πάντα. Τον καιρό της εξορίας αρχικά δούλευε ως εργάτης αλλά μετά την άφιξη των πολιτικών προσφύγων από την Ελλάδα το 1949 κλήθηκε να δουλέψει ως διερμηνέας.

Ο Μανώλης Μηταφίδης απεβίωσε την 25η Μαρτίου 1974, λίγο καιρό μετά την ολοκλήρωση του έργου, χωρίς να εκπληρώσει το όνειρό του να εξοικειώσει τον Έλληνα αναγνώστη με την επική ποίηση του μεγάλου Σότα Ρουσταβέλι, αποτέλεσμα πολλών ετών εργασίας του. Επίσης θα ήθελα να υπογραμμίσω ότι ποτέ δεν πληρώθηκε για την εργασία του.

Η μετάφραση έλαβε τις καλύτερες αξιολογήσεις. Παραδείγματος χάριν ένα απόσπασμα, που διασώθηκε, της κριτικής του Γεωργιανού Ακαδημαϊκού Σίμωνα Καουχτσισβίλι σχετικά με το έργο: «Η μετάφραση ανάγεται σε πολύ υψηλό επίπεδο και αποτελεί μία από τις καλύτερες μεταφράσεις σε ευρωπαϊκές γλώσσες. Το έργο βαθμολογήθηκε υψηλά από πολλούς ειδικούς. Η μετάφραση του ποιήματος βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με την ποιητική μοναδικότητα του πρωτοτύπου. Είμαι απόλυτα σίγουρος ότι η έκδοση της μετάφρασης του ποιήματος του Σότα Ρουσταβέλι στην ελληνική γλώσσα θα συμβάλει σημαντικά στον πολιτισμό μας και θα ενι-

σχύσει τις πολιτιστικές σχέσεις με τους Έλληνες αναγνώστες. Στην ελληνική γλώσσα το ποίημα μεταφράστηκε από τον καθηγητή λογοτεχνίας από την πόλη Σουχούμι, Μανώλη Μηταφίδη».

Μετά την αποπεράτωση της μετάφρασης το χειρόγραφο μεταφέρθηκε στην Τιφλίδα και δεδομένου ότι εκεί δεν υπήρχε γραφομηχανή με την ελληνική γραμματοσειρά την έστειλαν στην Ελλάδα όπου δακτυλογραφήθηκαν μερικά δοκιμαστικά αντίτυπα, το ένα από τα οποία έφεραν στο Σουχούμι την ημέρα της κηδείας του μεταφραστή. Τα άλλα αντίτυπα έμειναν στην Τιφλίδα. Ένα από αυτά τα δείγματα ευρισκόταν στην Εθνική Βιβλιοθήκη του Κοινοβουλίου της Γεωργίας. Τα υπόλοιπα, καθώς και το χειρόγραφο και άλλα έγγραφα σαν τις κριτικές του Γιάννη Ρίτσου και άλλα είχαν χαθεί.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου Γεωργίας με την Αμπχαζία το 1992 είχαν καταστραφεί και όλα

τα προσωπικά αρχεία του Μανώλη Μηταφίδη που φυλάσσονταν στο σπίτι της οικογενείας του. Μετά το πέρας πολλών ετών, ο εγγονός του Μ. Μηταφίδη Γρηγόρης Κυριάκος έμαθε ότι το δοκιμαστικό βιβλίο διασώθηκε από τον πρωτότοκο εγγονό του μεταφραστή και είχε μεταφερθεί στην Αγία Πετρούπολη.

Το 2009 ο Γρηγόρης Κυριάκος έφερε το βιβλίο στην Ελλάδα και από τότε είχε το όνειρο να το εκδώσει προς τιμήν της μνήμης του πάππου του – την πολυετή εργασία του.

Όταν, στις αρχές του 2015 ξεκίνησε την προετοιμασία για την έκδοση βιβλίου ανακάλυψε ότι το βιβλίο σε μορφή που βρισκόταν δεν ήταν έτοιμο για δημοσίευση. Κατά την εκτύπωση στη γραφομηχανή το 1974 έγιναν πολλά λάθη. Έγινε σύγχυση στίχων και των αριθμών τους, έλειπαν αρκετοί στίχοι και σημεία στίξης, και ούτω καθεξής.

Σχεδόν 2 χρόνια χρειάστηκαν για να αποκτήσει το βιβλίο μια νέα ζωή. Ο Γρηγόρης Κυριάκος παρήγγειλε να γίνουν εικονογραφήσεις ειδικά για αυτή την έκδοση. Το βιβλίο εκδόθηκε με προσωπικά του έξοδα σε 200 αντίτυπα με βιβλιοδεσία υψηλής ποιότητας και ετοιμάζεται δεύτερη έκδοση με μεγαλύτερο τιράζ.

Έτσι, με αρκετή προσπάθεια το βιβλίο έχει βρει μια νέα ζωή και μπορούμε να δηλώσουμε ότι η τιτάνια εργασία του Μ. Μηταφίδη δεν ήταν μάταιη. Το όνειρό του έγινε πραγματικότητα - να εξοικειώσει τον Έλληνα αναγνώστη με μεγάλο ποίημα του Σότα Ρουσταβέλι.

Συμβολικό είναι το γεγονός ότι η πρώτη και μοναδική έκδοση της μετάφρασης στη σύγχρονη ελληνική γλώσσα που σχεδιάστηκε και δρομολογήθηκε το 1966, για την 800ή επέτειο του Σότα Ρουσταβέλι, δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά 50 χρόνια αργότερα για την επέτειο των 850 χρόνων του και συνέπεσε με την ανακοίνωση από την UNESCO του έτους 2016 ως επετειακού του Σότα Ρουσταβέλι. [▲](#)

**Ο Μανώλη
Μηταφίδης,
μεταφραστής
του "Ιππότη
με δέρμα
τίγρη"**